

1

RECHT EN SOCIAAL WERK

1.1 INLEIDING: RECHT EN SOCIAAL WERK

Het handboek *#sociaalwerk* start in hoofdstuk 1 met de definitie van sociaal werk. De basis is de internationale definitie van Sociaal Werk (10 juli 2014) die luidt als volgt:

Social work is a practice-based profession and an academic discipline that promotes social change and development, social cohesion, and the empowerment and liberation of people. Principles of social justice, human rights, collective responsibility and respect for diversities are central to social work. Underpinned by theories of social work, social sciences, humanities and indigenous knowledges, social work engages people and structures to address life challenges and enhance wellbeing.¹

Vertaald naar het Nederlands is dat:

Sociaal werk is een op de praktijk gebaseerd beroep en een academische discipline die sociale verandering en ontwikkeling, sociale cohesie, empowerment en bevrijding van mensen bevordert. Principes van sociale rechtvaardigheid, mensenrechten, collectieve verantwoordelijkheid en respect voor diversiteit staan centraal in het sociaal werk. Onderbouwd door sociaalwerktheorieën, sociale wetenschappen, menswetenschappen en inheemse en lokale vormen van kennis, engageert sociaal werk mensen en structuren om levensuitdagingen en problemen aan te pakken en welzijn te bevorderen.

Belangrijke principes zijn rechtvaardigheid, mensenrechten en collectieve verantwoordelijkheid en uiteraard diversiteit. Verschillende vakgebieden zoals sociologie, psychologie en economie vullen deze principes meer specifiek in. Zo ook het recht. Het recht maakt zoals ook de andere vakgebieden gebruik van **een specifieke taal**. In dit boek zullen we daarom voortdurend begrippen en concepten tegenkomen die eigen zijn aan het recht.

De vraag rijst wel hoe we die dan in het sociaal werk kunnen plaatsen en dus toepassen. Het recht draagt bij tot een ordening van mens en samenleving. En de sociaal werker beweegt zich juist **op het snijvlak van burger en samenleving** en heeft zowel een relatie met het sociale systeem als met de hulpvrager. De sociaal werker is een bruggenbouwer tussen de leefwereld van mensen en de systeemwereld waartoe het recht behoort.² Het recht kennen laat dus toe mensen te informeren, te adviseren, maar ook bij te staan en te ondersteunen. Het doel is vandaag mensen tot en aan hun rechten te laten komen. Agogisch krijgt het toekennen van rechten een veel bredere invulling dan in het recht zelf. Nochtans kunnen de agogische en de juridische benadering niet los van elkaar gezien worden.

Wat kan het recht betekenen voor de sociaal werker, of hoe kan sociaal werk tot zijn recht komen³? We bekijken de plaats van het recht vanuit **drie perspectieven**:

- kennis;
- waarden en normen;
- mensenrechten en sociale rechtvaardigheid.

Op de eerste plaats kan de sociaal werker door **kennis** van het juridische systeem en de rechten en plichten van mensen, individuen en groepen versterken zodat zij greep krijgen op hun situatie en omgeving (empowerment). Dat kan productgericht (concrete toepassing van het recht) of procesgericht zijn (cliënt versterken in zijn probleemoplossende vaardigheid). Kennis van recht houdt in kennis van wettelijke beginselen, van mensenrechten en grondrechten, van juridische procedures en die ook kunnen hanteren, van eigen bevoegdheden van de sociaal werker. En dat alles kunnen toepassen in de juiste context. *Doing things right*.

Maar kennis van het recht alleen is niet voldoende bij sociaal werk. De relatie tussen recht en sociaal werk is er een van tegenstellingen. De **waarden en normen** die de sociaal werker hanteert, komen niet steeds overeen met die van het recht. De sociaal werker dient zich dus bewust te zijn van de ethische en morele dimensies bij het toepassen van het recht in de praktijk. Hij moet zijn tussenkomst ook bekijken vanuit moreel-ethisch perspectief, reflecteren, kritisch zijn. Recht kan een van de mogelijkheden zijn om ethisch professionele doeleinden te bereiken. *Doing right things*.

Tot slot vormen de principes van **mensenrechten en sociale rechtvaardigheid** bij dit alles het uitgangspunt. De sociaal werker moet het recht en zijn regels afwegen tegenover de mensenrechten met het doel sociale rechtvaardigheid te realiseren. De wet kan hiertoe een bron zijn omdat zij rechten van mensen veiligstelt. *Rights thinking*.

We concluderen⁴:

De relatie tussen recht en sociaal werk is niet eenvoudig.

De verhouding tussen recht en sociaal werk vraagt van de sociaal werker dat hij inzicht heeft in de juridische aspecten van zijn handelen. Wil hij verantwoord handelen dan vraagt dit om een aftoetsing met de waarden die ontwikkeld worden in zijn professionele context. Het volstaat niet om elke juridische norm zomaar in het sociaal werk toe te passen. Deze moet in zijn context geplaatst worden met een afweging ervan via een mensenrechtenbenadering en met het doel om sociale rechtvaardigheid na te streven.

De sociaal werker staat zowel verticaal als horizontaal in relatie met juridische normen en regels en zal hiermee op verantwoorde wijze moeten mee omgaan in functie van de noden en behoeften van de gebruiker. Het recht is dus één element tussen vele andere instrumenten waarover de sociaal werker kan beschikken. Maar hij moet die dan ook veelzijdig weten in te zetten.

Tabel 1.1 geeft het schematisch weer. Als sociaal werker is het voor jou belangrijk dat je de juridische normen en regels kan toepassen, dat je weet wat je wettelijk mandaat is. Je hebt hiervoor dus technische juridische kennis nodig. Want niets is gevaarlijker dan dat je als sociaal werker de verkeerder juridische informatie geeft en dus op een verkeerde manier intervenueert.

Zo hebben opbouwwerkers tijdens de coronacrisis vastgesteld dat vele jongeren soms verkeerde informatie kregen over samscholingsverboden en de gemeentelijke autonome sancties. Het is belangrijk om te weten of de jongere tegen die boete beroep kan aantekenen. En dat beroep aantekenen al dan niet succesvol is. Dit betekent dat de sociaal werker moet weten waar hij correcte, up-to-date en toegankelijke juridische informatie

– liefst nog in klare taal – kan vinden. De sociaal werker zal dus als eerste de jongeren informeren over de termijnen die nagekomen moeten worden en hij zal de jongere naar de juiste hulpverlener toe leiden of doorverwijzen.

Tabel 1.1 Sociaalwerkrecht

	Rationeel/technisch georiënteerd	Moreel/ethisch georiënteerd	Rechten-georiënteerd
Ziet de wet als	Een geheel van regels die toegepast moeten worden	Een deel van de professionele toolkit	Een bron voor de dienstgebruiker
De drijfveer voor de praktijk is/zijn	Het wettelijk mandaat	Ethische doelen	Het zoeken naar sociale rechtvaardigheid en mensenrechten
Praktijkbeoefenaars moeten	Technische juridische kennis hebben	De wet plaatsen in hun eigen professionele moraliteit	De wet kritisch begrijpen
De sleutelvraag voor de praktijk is	Zijn de voorwaarden om juridisch te interveniëren bereikt?	Hoe kan de wet bijdragen tot de ethische doelen?	Hoe positioneert de wet zich tegenover uitsluiting en onderdrukking?
De nadruk ligt op	Procedureel juist handelen <i>Doing things right</i>	Het omgaan met dilemma's <i>Doing right things</i>	<i>Rights thinking</i>

Bron: Braye, S. & Preston-Shoot, M., *Practising Social Work Law*, Palgrave, Macmillan, 2010, 69.

1.2 WAT IS RECHT?

1.2.1 Definitie van het begrip recht

Elke mens heeft het recht om zelfstandig zijn leven uit te bouwen, los van alles en iedereen. Maar zodra meerdere mensen met elkaar leven moeten zij rekening houden met de anderen. Om dit samenleven geordend te laten verlopen, maken mensen onderling afspraken (regels), die voor iedereen in dezelfde groep zullen gelden. Ze spreken ook af wie in de toekomst deze afspraken zal kunnen verbeteren, uitbreiden, wijzigen, afschaffen enzovoort. En ze bepalen welke instanties uitspraak zullen doen bij conflicten.

Dit systeem werkt niet alleen zo in een moderne maatschappij, maar eveneens in traditionele samenlevingsmodellen. Ook wanneer mensen in kleinere contexten met elkaar samenleven, vind je dergelijke systemen terug, bijvoorbeeld in schoolverband.

De volgende definitie geeft al deze elementen goed weer:

Het **recht** is een geheel van regels, opgesteld en opgelegd door de samenleving, waardoor de belangen van de enkelingen die in de gemeenschap leven geordend worden, door middel van sociale dwang.

Elk element van deze definitie is belangrijk; we bekijken ze dan ook even van naderbij.

1.2.2 Een geheel van regels

Het recht is een pakket van regels, niet alleen geschreven maar ook ongeschreven regels, en niet alleen op basis van nationale wetteksten, maar ook op basis van internationaal recht. Er zijn dan ook tal van rechtsbronnen waaruit mensen rechten kunnen putten. Deze rechten komen op verschillende manieren tot stand en hebben een bepaalde hiërarchische volgorde (zie verder in dit boek).

1.2.3 Opgesteld en opgelegd door de samenleving

De regels worden opgesteld door mensen die in een bepaalde context samenleven. En deze context wijzigt voortdurend, bijvoorbeeld door de digitalisering. Mensen kopen nu online goederen wat vraagt om een andere bescherming van de consument dan wanneer hij vroeger goederen ter plekke in een winkel kocht. Online aankopen betekent ook dat mensen vlugger verleid kunnen worden om te kopen (zie de reclame die in spelletjesapps voortdurend oplicht) met alle gevolgen van dien op het gebied van schuldenlast.

De wijzigende omstandigheden vragen om steeds andere regels en dus aanpassingen van het recht. Het aanbrengen van deze aanpassingen is de opdracht van specifieke wetgevend organen zoals de parlementen die door de grondwet hun bestaan kregen. Deze aanpassing of in het leven roepen van nieuwe rechten gebeurt volgens wettelijke procedures.

Aangezien de regels worden opgesteld en dus vervolgens opgelegd worden door de maatschappij zelf, of op zijn minst door verkozen vertegenwoordigers, zijn de regels een weerspiegeling van wat leeft in de maatschappij. Deze regels zijn gebonden aan culturen, ideologieën, regimes (democratie of dictatuur), religieus beïnvloed of profaan... Een belangrijk gevolg hiervan is dat het recht wijzigbaar is.

1.2.4 De belangen van de enkeling die in de maatschappij leeft worden geordend

Mensen zijn handelende wezens. Om te handelen moet je dus weten wie wat mag doen en met welke middelen. Anders ontstaat er ruzie. Het gaat om een ordening van het maatschappelijk leven, waarbij elk lid moet weten welke zijn rechten en plichten zijn en op welke manier hij die kan uitoefenen.

En uiteraard zijn er tal van conflicten omdat niet iedereen altijd akkoord gaat met het gedrag van iemand anders. En dat geldt ook voor groepen. Denk maar aan de recente maatregelen die opgelegd zijn naar aanleiding van COVID-19. Niet iedereen hield zich aan de opgelegde maatregelen en sommigen vonden het toch nog nodig om feestjes te geven (met alle gevolgen van dien voor anderen die besmet raakten, met soms fatale afloop).

“Iedereen wordt geacht de wet te kennen.”

Klopt dit principe in de praktijk? En hoe moet je dit principe begrijpen in het sociaal werk?

1.2.5 Afdwingbaarheid van het recht

Dit is een essentieel element van het recht: de naleving van regels moet, om effectief te zijn, afgedwongen kunnen worden. De leden van de samenleving spreken af hoe dat gebeurt (bv. via bemiddeling of via de rechtbank). Deze afdwingbaarheid geldt voor iedereen. Recht verschilt in die zin van morele, conventionele en religieuze regels die mensen eerder vrijwillig aannemen, maar waartoe ze niet verplicht worden.

Het afdwingen kan op verschillende manieren: een bevel om iets uit te voeren, om iets niet te doen, om schadevergoeding te betalen, of straffen bij misdrijven.

Let op het verschil tussen het burgerlijk recht en het strafrecht!

Deze afdwingbaarheid van het recht geeft in de praktijk wel problemen: het is niet omdat je gelijk hebt, dat je ook gelijk haalt. De procedures zijn soms ingewikkeld, lang en duur. En zeker maatschappelijk kwetsbare mensen vinden hier niet gemakkelijk hun weg. Hier draagt de sociaal werker een belangrijke verantwoordelijkheid: enerzijds mensen wegwijs maken en ondersteunen in de juridische doolhof en anderzijds signaleren wanneer mensen hun rechten niet kunnen opnemen.

De bedoeling van de ordening is om rechtszekerheid en objectiviteit te bereiken. Recht streeft dus eigenlijk niet op de eerste plaats naar rechtvaardigheid. Zie het gezegde: “dura lex sed lex”.

1.2.6 Verschillende soorten rechtsregels

Er zijn verschillende soorten rechtsregels en categorieën. Zo zijn er dus regels die het gedrag van de leden van de samenleving ordenen. Mensen hebben dan ook ‘subjectieve rechten’ die hen bepaalde bevoegdheden geven en ook middelen. Daarnaast zijn er

regels en structuren die zich toeleggen op mensen of leden van de samenleving die zich niet houden aan de regels. En tot slot zijn er regels en structuren die zich toeleggen op de manier waarop bepaalde juridische gedragsregels en toepassingsregels en -structuren gewijzigd, afgeschaft of in het leven geroepen kunnen worden.

Het sociaal werk zoekt de nabijheid op, gaat relaties aan met mensen, wil verbinding tot stand brengen en uiteraard onderbescherming tegengaan. Dit betekent dat zowel de mensen met wie sociaal werkers omgaan als zijzelf subjectieve rechten hebben die hen bepaalde bevoegdheden geven of toelaten om bepaalde handelingen te stellen. Maar ook zij zullen geconfronteerd worden met regels en structuren die zichtbaar worden als mensen zich niet aan de regels houden. Dan verschijnen politie en justitie ten tonele, staan er gerechtsdeurwaarders voor de deur, worden mensen opgeroepen om naar de rechtbank te komen. Tot slot is het sociaal werk voortdurend onderhevig aan veranderende wetgeving. De rechtenbenadering die nu steeds meer opgang maakt in het sociaalwerkveld vindt haar juridische basis in het decreet lokaal sociaal beleid van 2018. In dit decreet zijn ook nieuwe samenwerkingsverbanden in het leven geroepen zoals het geïntegreerd breed onthaal. Uiteraard hebben deze nieuwe samenwerkingsvormen een impact op hoe sociaal werkers in de toekomst hun opdrachten zullen uitvoeren.

We maken daarom een onderscheid tussen het recht in sociaal werk en sociaal werk in het recht.

- **Het sociaal werk in het recht:** opdrachten die sociaal werkers uitvoeren die het recht hen specifiek oplegt zoals justitieassistenten in een justitiehuis of maatschappelijk assistenten bij een OCMW.
- **Het recht in het sociaal werk:** het recht concreet toepassen zowel in relatie met het sociale systeem als met de hulpvrager op het snijvlak van burger en samenleving. Hieronder ressorteren de domeinen familie, wonen, werk, geld, justitie en sociale bescherming.

Meer concreet gaat het om personen- en familierecht (naam, geslacht, nationaliteit, verblijf, intermenselijke relaties (huwelijk, samenwonen)) (**domein identiteit**). Ook specifieke beschermingsstatuten zoals bewind en gedwongen opname maken hier deel van uit. En meer specifiek vanuit het verbintenissenrecht zijn het huurrecht, het arbeidsrecht en het socialezekerheidsrecht (**domein arbeid en wonen**) belangrijke domeinen. Een bredere benadering van het recht en sociaal werk noemen we sociaalwerkrecht (zie tabel 1.1).

Sociaalwerkrecht: het recht in het raam van het sociaal werk benaderd vanuit drie perspectieven:

- kennis (*doing things right*);
- waarden en normen (*doing right things*);
- mensenrechten en sociale rechtvaardigheid (*rights thinking*).

1.3 ENKELE BELANGRIJKE BEGRIPPEN VAN HET RECHT

1.3.1 Objectief en subjectief recht

Het **objectief recht**: het geheel van rechtsregels en normen (los van individuele personen). Het zijn de algemene regels die in abstracte bewoordingen terug te vinden zijn in bijvoorbeeld wetboeken.

Het **subjectief recht**: zodra een natuurlijk persoon of rechtspersoon een objectief recht krijgt, wordt het een subjectief recht van die persoon. Het betekent dat het recht je eigen bevoegdheden geeft om te handelen, bijvoorbeeld om bepaalde goederen te kopen, arbeidsovereenkomst te tekenen, of het recht om te mogen kiezen.

1.3.2 Rechtssubject en rechtsobject

Rechtssubject: een persoon of groep van personen die subjectieve rechten en plichten heeft. Het kan daarbij gaan om een natuurlijk persoon of om een rechtspersoon.

- Een natuurlijk persoon is een mens, een levend iemand (bv. jij, je cliënt).
- Een rechtspersoon is een fictief juridisch persoon maar wel met rechten en plichten (bv. een vzw, bv, cv).

Zo is Samenlevingsopbouw Antwerpen een vzw en dus een rechtspersoon. De opbouwwerkers die er werken zijn natuurlijke personen. Beide zijn rechtssubjecten want drager van rechten en plichten. Zo is de vzw de werkgever en de opbouwwerker de werknemer. Ze zijn verbonden door een arbeidsovereenkomst waaruit voor ieder bepaalde rechten en plichten voortvloeien.

Rechtsobject: zaak waarop rechtsregels betrekking hebben of het recht dat beoogd wordt door het rechtssubject.

Bij de huur van een huis is de huurder een rechtssubject, en het huis het rechtsobject of beter het gebruiksrecht op het huis.

1.3.3 Genotsbekwaam en handelingsbekwaam

Genotsbekwaam: wie geschikt is om drager te zijn van rechten, om rechten te genieten. Zo is elk rechtssubject genotsbekwaam (iedereen!).

Handelingsbekwaam: de meeste rechtssubjecten zijn ook handelingsbekwaam: zij zijn geschikt om zelf via het stellen van handelingen hun rechten uit te oefenen.

Let op! Deze handelingsbekwaamheid kan beperkt zijn, bijvoorbeeld bij minderjarigen of personen onder bewind.

1.3.4 Rechtshandelingen en rechtsfeiten

Rechtsfeit: elk feit dat rechtsgevolgen doet ontstaan (bv. geboorte en overlijden, of iemand een slag in het gezicht geven om deze persoon te verwonden = onrechtmatige daad).

Rechtshandeling: elke handeling die bewust wordt verricht om rechtsgevolgen te verkrijgen (bv. contract sluiten, een schenking, een bewind aanvragen).

Het belang van het onderscheid tussen beide begrippen heeft te maken met het bewijs. Rechtsfeiten mogen met alle mogelijke middelen van recht bewezen worden. Rechtshandelingen bewijzen kan enkel maar in zoverre de wet het bewijs ervan voorziet.

1.3.5 Dwingend en aanvullend recht

Als handelingen in strijd zijn met het dwingend recht dan zijn ze ongeldig. Rechtshandelingen moeten dus conform het dwingend recht zijn. Het **dwingend recht** wordt in drie categorieën ingedeeld.⁵

- Regels die **de openbare orde** raken: het gaat over essentiële belangen van de staat of van de gemeenschap; voorbeelden zijn het huwelijk, de echtscheiding, afstamming, het strafrecht.
- Regels die **de goede zeden** raken: dat zijn regels van sociale moraal en maatschappelijk fatsoen die algemeen aanvaard zijn of worden; bijvoorbeeld seksualiteit (vroeger verbod op pornografie).
- Dwingende regels die **de belangen van bepaalde categorieën van personen** beschermen: de regels raken de fundamenteën van de staat niet, maar dienen vooral om de als zwakker te beschouwen categorieën van personen te beschermen; voorbeelden zijn huurders, consumenten en werknemers.

Dwingend recht houdt dus in dat partijen niet kunnen afwijken van de wettelijke bepalingen. Dat geldt altijd voor **publiek recht** zoals het strafrecht of het staatsrecht.

En ook voor **privaatrecht** wanneer het gaat om:

- de staat van de persoon (bv. afstamming);
- fundamentele instellingen (bv. huwelijk);
- individuele bescherming (bv. beschermingsstatuten).

Bij **dwingend recht** is het ook belangrijk om weten dat er sprake kan zijn van nietigheid:

- **Relatieve nietigheid** kan enkel ingeroepen worden door wie 'beschermd' wordt. Bijvoorbeeld de minderjarige of geesteszieke of de persoon die in het recht beschermd wordt (zie huurrecht en arbeidsrecht).
- **Absolute nietigheid** geldt enkel bij regels van openbare orde. Bijvoorbeeld strafrecht, huwelijk, echtscheidingen... De rechter kan de nietigheid zelf opwerpen.

Je kunt dus geen afspraken maken die indruisen tegen de openbare orde. Zo kun je bijvoorbeeld niet afspreken dat de ene ouder nooit een onderhoudsbijdrage zal vragen als de andere afstand doet van zijn recht om de kinderen te zien. **Een rechter kan de overeenkomst vernietigen als die in strijd is met de openbare orde of het belang van de minderjarige kinderen.**

Aanvullend recht: geldt enkel als partijen – bij recht dat niet dwingend is – niets anders zijn overeengekomen. Zo kunnen mensen zelf een overeenkomst opstellen en heel wat bepalingen zelf uitwerken, bijvoorbeeld een lening sluiten tussen natuurlijke personen.

Het **doel** tussen aanvullend recht, dwingend recht en de openbare orde is duidelijk verschillend (tabel 1.2). Van aanvullend recht kun je steeds op voorhand **afstand** doen ook al is dat wettelijk voorzien. Van bepalingen die van dwingend recht zijn, mag je niet op voorhand afstand doen, wel nadat het recht verworven is. Van bepalingen die de openbare orde raken, mag je nooit afstand doen. De **sancties** zijn dan ook verschillend. Een inbreuk op de bepalingen van dwingend recht kan enkel op verzoek van de te beschermen partij ingeroepen worden en is dus relatief nietig. Bepalingen die de openbare orde raken, kunnen door iedereen en ook door de rechter zelf ingeroepen worden.

Tabel 1.2 Samenvatting: rechtsregels

	Aanvullend recht	Dwingend recht	Dwingend recht van openbare orde
Doel	Vullen afspraken tussen partijen aan	Beschermen private belangen	Beschermen algemeen belang
Afstand	Steeds mogelijk	Nadat het recht verworven is	Niet mogelijk
Sanctie	Afwijken mogelijk	Relatieve nietigheid die alleen de beschermende partij kan inroepen	Absolute nietigheid die door elke belanghebbende alsook ambtshalve door de rechter kan worden ingeroepen

1.4 INDELING VAN HET RECHT

Om het recht werkbaar te houden maakt men een indeling. Die is niet helemaal sluitend maar wel goed hanteerbaar.

Het belang van deze indeling? Het soort recht geeft een antwoord op de vraag:

- Is het recht dwingend of aanvullend?
- In welk wetboek vind ik de informatie?
- Hoe kan ik dat het best opzoeken in rechtsliteratuur (al dan niet via databanken)?
- Voor welke rechtbank komt de zaak?

Deze indeling gebeurt in grote lijnen op de volgende manier:

- nationaal of internationaal recht (territoriaal);
- publiek of privaatrecht (inhoud);
- thematisch.

1.4.1 Nationaal recht – internationaal recht

Het **nationaal recht** bevat het recht dat van toepassing is binnen de grenzen van een welbepaalde staat.

Het **internationaal recht** overstijgt de nationale landsgrenzen. Het komt tot stand door afspraken die landen met elkaar maken of binnen een internationale organisatie. Bijvoorbeeld de Verenigde Naties, de Raad van Europa.

- Er zijn **supranationale** organisaties, waarbij een centraal orgaan beslissingen zal nemen, zonder dat de staten nog veel beslissingsmacht zelf overhouden; bijvoorbeeld de Europese Unie.
- Daarnaast zijn er ook **intergouvernementele** organisaties, waar de belangrijkste beslissingsmacht bij de deelnemende staten blijft, maar ze beslissen gezamenlijk, in onderling overleg; bijvoorbeeld de Verenigde Naties.

Staten kunnen ook in een iets losser verband samenwerken, via verdragen. Hierbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen bilaterale (twee verdragspartijen) en multilaterale verdragen (meerdere verdragspartijen).

1.4.2 Privaatrecht – publiek recht

Het **publiek recht** regelt:

- de verhouding tussen de burger en de overheid;
- de interne organisatie van de overheid (beheer openbare diensten);
- de verhouding tussen de staten (internationaal).

Tot het publiek recht behoren onder meer de volgende rechtstakken:

- grondwettelijk recht;
- administratief recht;
- strafrecht en strafprocesrecht;
- fiscaal recht;
- socialezekerheidsrecht.

Het publiek recht is **altijd dwingend recht**.

Het **privaatrecht** regelt:

- het statuut of de staat van de individuele persoon (naam, burgerlijke staat...);
- de verhouding tussen burgers, groepen burgers en rechtspersonen onderling (huwelijk, eigendom, huur, aansprakelijkheid...).

Het privaatrecht bestaat uit onder meer de volgende rechtstakken:

- burgerlijk recht: personenrecht, familierecht, verbintenissenrecht, zakenrecht, aansprakelijkheid;
- economisch recht;
- arbeidsrecht;
- privaatrechtelijk procesrecht.

Het privaatrecht is **deels dwingend en deels aanvullend**.

1.4.3 Thematisch

Men deelt de rechtstakken ook in volgens thema:

- onder andere grondrechten, de organisatie van de samenleving, administratieve diensten, hoe je aan je recht komt, misdrijven en straffen, fiscaal;
- onder andere personen, familie, verbintenissen, contracten, handelaars;
- onder andere arbeid, sociale rechten;
- onder andere economie, medisch, verkeer, onderwijs, sport, media, cultuur, jeugd.

1.5 BRONNEN VAN HET RECHT

Het recht is een geheel van regels zoals in de definitie is omschreven. Welke regels zijn het dan; is er een bepaalde volgorde of hiërarchie? Er zijn internationale en nationale rechtsbronnen. We starten met de nationale rechtsbronnen.

1.5.1 Belgische wetgeving

1.5.1.1 Hiërarchie binnen de wetgeving

In het federale België staan twee hiërarchieën naast elkaar.

- Ten eerste zijn er regels die voor het hele Belgische grondgebied gelden in de volgende orde:
 1. Grondwet
 2. Wet
 3. Koninklijk besluit
 4. Ministerieel besluit
- De tweede hiërarchie ordent de rechtsregels die verschillen per grondgebied en alleen voor dat grondgebied gelden
 1. deelstatelijke wetgeving (decreten, ordonnanties, besluiten van de deelstaatregeringen);
 2. provinciale wetgeving (reglementen);
 3. gemeentelijke wetgeving.

1.5.1.2 De Grondwet

In het Belgisch recht kan de Grondwet worden omschreven als een geheel van fundamentele rechtsregels, die

- de werking en de organisatie van de instellingen bepalen;
- de verhouding bepalen tussen de burger en de instellingen;
- de verhouding bepalen tussen de instellingen onderling.

Belangrijk om uitdrukkelijk te vermelden is dat de fundamentele rechten van de burger in de Grondwet zijn opgenomen (bv. het gelijkheidsbeginsel en het beginsel van non-discriminatie, het recht op onderwijs, het recht op een menswaardig bestaan...).